

IZ TIŠINE NA ŽALAH

(Ob spominih na gimnazijska leta)

Na ljubljanskih Žalah je pokopanih (od l. 1906 naprej) že okrog 150 tisoč umrlih. In med to množico se marsikateremu obiskovalcu utrinjajo nešteti spomini.

Žale je krstil s tem imenom prof. Josip Wester. V gimnaziji je bil tudi meni učitelj za grščino v tretjem razredu. Čez desetletja sva se zadnjič srečala v arboretškem parku Volčjega potoka. »Se še spominjate, kako smo dijaki navdušeno ploskali na šolski proslavi, ko ste vi govorili o Ljudevitu Gaju in je tedanji osmošolec Franc Ramovš deklamiral Preradovičevo pesem Putnik?« Živo se je spominjal skoraj vseh svojih študentov. In potem mi je napisal — tak, kot je zmerom bil, bister in mladostnega duha — še pismo, polno spodbud. Zdaj sta oba, Wester in Ramovš, na Žalah.

Zagledal sem se v čas pred 68 leti. Takrat se je ljubljanska II. državna gimnazija z licejsko knjižnico preselila v novo poslopje na Poljanski cesti. Prvošolcev nas je bilo za tri razrede. Moj razrednik je bil dr. Josip Pipenbacher, po znanju in svoji krepki »sokolski« postavi poseben veljak med profesorji. Učil nas je latinščino, nemščino in slovenščino; latinščine smo imeli po osem ur tedensko, slovenščine komaj tri. Takole nas je učil: »Dečki, pazite, kdaj se piše predlog s in kdaj z. Poslušajte: *čečeshakpošest*. Ali slišite soglasnike v tej sestavljenki zlogov? Samo pred besedo, ki se začne z enim od teh soglasnikov, pišete predlog s. Zdaj pa prisluhnite, kateri soglasniki zvenijo iz zloženke *bidgajlemenarveže*. In pred temi soglasniki postavljamo predlog z. Dečki, zapomnite si: *bidgajlemenarveže* — *čečefohakpošest*.« Ali pa pozneje nekoč pri latinščini: razčlenjevali smo heksameter, prevajali posamezne besede, dognali misel, izrečeno v precej zapletenem stavku, potem pa je nekdo v šolski klopi poklican, da še enkrat glasno prebere daktilski šesterec. Toda fant, kakor da poprej ni bil med nami, nikakor ne more ujeti ustreznega tekočega ritma. Pipec (tako se je imenoval Pipenbacher v dijaškem žargonu) je umolknil, dolgo potrpežljivo molči, gleda nekam zunaj šolskega okna, ali naenkrat veselo predrami ves razred: »Quádrupedánte putrém sonitú quatit úngula cámpum! Kaj ni to lepo — heksameter, ki teče kakor iz velca. Quádrupedante... kar sliši se,

kako jezdec dirja, kako udarjajo kopita: *quádrupedante*...«

V prvi šoli nam je razlagal prirodopis mladi dr. Gvidon Sajovic. On nas je prvi peljal v muzej, v razredu pa nas je brž seznanil z Erjavcem: zavzeto smo poslušali, ko nam je s svojim čistim mladeniškim glasom bral Erjavčeve pripovedi o mravlji, raku, žabi. Tako se je zgodilo, da sva potem z drugošolcem Albinom Seliškarjem že kar sredi zime pohitela v Taškarjev boršt na ljubljanskem Posavju stikat po drevesih za drobnimi žuželkami.

Pa kje si že, Janže Novak iz Notranjih goric? Ko sva bila prvošolca in smo imeli ob semestru nekaj dni počitnic, si mi ti napisal prvo kartico z Barja: »To ti je hec tu na kmetih!« Nemiren in včasih ves sanjav. Pa si v četrti šoli napisal v šolski nalogi: okrog mene po Barju so sanjale breze. Takrat nam je razlagal slovenščino in po malem nekaj slovenskega slovstva Jakob Teršan. Ob vračanju pregledanih šolskih nalog je s katedra poklical Novaka: »Kaj se pa to pravi, le komu šine v glavo, da breze sanjajo — kaj takega piše le kakšen Ivan Cankar!«

Pod Avstrijo smo tudi na utrakvistični državni gimnaziji imeli dvakrat toliko nemščine kot slovenščine. V višjih razredih smo npr. še latinščino in grščino mlátili le v nemškem učnem jeziku. Pri pouku slovenščine smo dobili skoraj vsako leto drugega profesorja. Pa jih slišim, kako nam razlagajo: sproščeno nasmejani suplent Fr. Pavlič (s pohlinovskim šestercem: piščeta, pure, rade, kopuni, kostruni, teleta), profesorski profesor dr. Fran Ilešič (ko razčlenja Njegošev Gorski vijenac), ali pa v osmem razredu živahni in zelo razgledani Iv. Mazovec (ko nam iz vseh virov dotedanje domače literature približuje tisto, kar gre mlademu človeku tudi v srce). Pa Adolf Robida: nepozaben, kako je v sedmem in osmem razredu na široko začel odpirati razglede tudi po svetovni literaturi, daleč vstran od tistih suhoparnosti, ki so bile zbrane v učni knjigi Leitfaden der deutschen Literaturgeschichte. Seveda je bila takrat pri nas še huda, huda revščina v primerjavi z bogastvom knjig, ki jih imajo na voljo današnji študenti. Npr. Ibsena smo lahko brali le iz drobno tiskanih brošuric leipziške založbe Reclam. Radi so pa pomagali tistim, ki smo se zanimali za slovstvo, tudi v licejski

(pozneje študijski) knjižnici, ki jo je sprva vodil Luka Pintar, za njim Avgust Žigon.

Koliko živih obrazov iz dijaških let! Zdaj so ti učitelji že vsi daleč onstran naše današnje »resničnosti«. In še večina tedanjih mladeničev, ki smo si bili v gimnaziji blizu, je že odšla: zdravnik dr. Ivan Černe, pravnik dr. Jože Černe, dr. Jakob Šolar, prof. Jože Kovač, dr. Albin Seliškar, Mirko Kragelj, dr. Aleksander Lunaček... Ob grobovih je pogled nazaj v mlada leta čistejši, vse, kar je bilo razburljivega, se je umirilo, in iz megle, ki je zastrla preteklost, se prikažejo živi obrazi umrlih življenjskih sopotnikov, tisti pravi, resnični obrazi. Tako se včasih zagledaš še v raznotere navidezne malenkosti, ki pa so vendarle ostale v spominu, ker so nekoč kakor hormoni spodbujale duha in srce. In vse bolj spoznaš tudi skrite stiske, zamolčane bolečine marsikaterega svojega sodobnika.

Poiskal sem na Žalah grob sošolca in prijatelja, ki me je njegova smrt presenetila, ko je bil že pokopan. Dr. Stanko Leben je umrl v juliju 1973. Ko se je vračal z Rožnika, ga je na prehodu v mesto podrlo motorno kolo v smrt. Po njegovi želji so ga pokopali čisto na tihem, v dnevnem časopisu ni bilo nobene osmrtnice.

V gimnazijskih letih sva z Lebnom hodila v literarni krožek pri Izidorju Cankarju. Jeseni 1910 je Izidor že začel pisati Obiske, zraven pa je mladim študentom v literarnem krožku postal izvrsten mentor. Pozneje, ko je z reformatorsko vnemo prevzel Dom in svet kot samostojen urednik, nam je bral, ocenjeval dobljene prispevke,

tudi Majcnove, Bevkove, prinašal nam je z Dunaja Krausovo Die Fackel, glasilo žgogče družbene kritike, z ostroumnim umetnostnoteoretičnim razglabljanjem pa odkrival miselni in čustveni svet tedanje Evrope, iz katerega je izšla tudi njegova umetnina S poti (1913), »priča mladostnih bojov in razmišljanj«, življenjska izpoved razdvojenega razumnika. In vse, kar je sam napisal, je izražalo tudi tenkočutno ljubezen do slovenske govorice. Sicer pa so o mnogostranski dejavnosti Izidorja Cankarja, o prodornih energijah duha njegove ustvarjalnosti, o njegovi človeškosti in razvoju njegove osebnosti pisali natančneje in z nemajhnim spoštovanjem Koblar, Legiša, Stele, Štih in še marsikdo. Manj znana pa je tragika, ki je napolnila drugo polovico njegovega življenja. Izidor Cankar je umrl l. 1958. Ob spominskem kvadru, na katerem je vklesano njegovo ime, stoji lesen križ z imenom Kajtimara (to ime spominja na grozno smrt njegove male hčerke). Grob je zdaj prerasla zelezina bršljana, tako da se komaj še vidi iz ozadja napis (a tik ob grobu je smetišče, kamor znašajo iz soseske odpadke). Zaustravilo me je ob Izidorjevem grobu — beseda in zamolčanost dr. Izidorja Cankarja sta že marsikoga navdihnili v nenavadno premišljevanje.

Na Žalah so grobovi talcev. In mnogo drugih pretresljivih spominov. Pa ni čudno, da človek kdaj začuti potrebo: moram jih obiskati. Tam je tišina, ki nam preciščuje življenjsko spoznanje, tišina, ki govori predvsem o neminljivih duhovnih vrednotah.

Ciril Jeglič
Ljubljana

Vprašali ste

KAJ JE SIŽE?

Kaj natančneje označuje beseda *siže*?

M. P.
Velenje

V SP piše, da je to *predmet, snov* (zvečine umetniškega dela), pri Verbincu še, da je lahko tudi *motiv, glavna téma, vsebina*. Beseda je iz francoščine (sujet).

Že razmeroma raznorodno navajanje različnih možnih soznačnic, ki nikakor ne merijo na docela isto raven (književne) umetnine (snov : motiv : glavna téma : vsebina), daje sklepati, da je raba besede zares

ohlapna, da lahko računa na več pomenov, ali pa na pomen, ki je samo približen, medel, območen — kakor se v takšnih primerih večkrat dogaja.

1. Dosledno viru besede bi bil označeni pomen *snov*. Vendar imamo za ta del več kar ustreznih in udomačenih slovenskih in tujih izrazov (npr. predmet, snov), tako da se zdi uvajanje dodatnega nepotrebno, nefunkcionalno (je pa mogoče *siže* tu in tam brati tudi tako; vendar bolj iz snobizma kakor iz resničnega razumevanja).